The role of the "other" in the linguistic behavior of Persian-speaking users in cyberspace from the perspective of Lacan's psychoanalysis.

Elahe Barzegar[1*] **/ Farzad Baloo**[2]

1: Postdoctoral researcher in Persian language and literature, University of Mazandaran, University of Mazandaran, Babolsar, Iran: Corresponding Author (elahe.barzegar9371@gmail.com

2: Professor of Persian Language and Literature, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

UNCORRECTED PROOF

Abstract

The emergence of the internet and cyberspace in the contemporary era has brought about significant shifts in the linguistic landscape, as written language has become more accessible to digital users than ever before. Beyond being a mere medium for interaction, cyberspace has transformed into a platform for the formation of human identity and subjectivity. Given that "language" and "the Other" are central concepts in Lacanian psychoanalysis—constituting the very basis of the subject's emergence within the Symbolic Order.The present descriptive-analytical study aims to investigate the role of the 'Other' in the linguistic behavior of Persian-speaking users in cyberspace through the lens of Lacanian psychoanalysis. In this regard, employing a corpus-based approach, a data set consisting of 500 public comments and user interactions was collected from social media platforms, specifically Instagram, Telegram, and WhatsApp. The data was selected using a random sampling method, with the majority of the examined subjects belonging to the 15-30 age group.The findings suggest that while the modern Iranian subject has historically engaged in reciprocal relations with various "others," the vastness of the current digital era forces the Persian-speaking subject to seek the realization of their subjectivity within a new domain. This digital space can be interpreted as a representation of a new Symbolic Order, where users function as "little others" with whom the subject seeks identification and validation. Furthermore, the prevailing language in this space emerges as a manifestation of the "Big Other." Consequently, language, as the foundation of the Symbolic, subordinates the subject, leading them to employ a linguistic mode that caters to the "Other" and its audiences. This linguistic shift manifests through various forms, including abbreviations, colloquial writing, linguistic play, orthographic errors, pseudo-infinitives, and borrowings, thereby challenging the future of the language.

1. Introduction

In Lacanian psychoanalysis, "language" is a pivotal element that is constantly being challenged and maintains an intimate connection with the concept of "the Other.

For Lacan, 'the Other' is the foundation of subject formation, which is realized through 'language' within the symbolic order. Thus, 'the Other' in the symbolic order constitutes the subject's identity, thereby shaping 'language' as the foundational element of this very order. Owing to the convergence of Lacanian

theory with various fields and its central preoccupation with language, Lacanian psychoanalysis offers a potent analytical tool for examining the linguistic subjectivities of users within today's cyberspace.

This study is a theoretical-interpretive inquiry that employs a descriptive-analytical approach to examine the concept of the 'Other' in relation to the Persian-speaking subject, particularly within the context of cyberspace, through the lens of Lacanian psychoanalysis. It seeks to determine whether the language prevalent in cyberspace is susceptible to analysis from a Lacanian perspective.

2. Literature Review

Throughout history, the Iranian Persian-speaking subject has encountered various 'Others,' each of which has exerted a profound influence on the formation of their identity—a process in which language serves as a primary medium of both influence and impact.

In the present age, the impact of this 'Other' seems to be expressed through a specific linguistic form, shaped by the landscape of the internet and cyberspace.

With the advent and growing use of the internet and cyberspace, individuals are increasingly communicating through diverse platforms, including WhatsApp, Telegram, Instagram, YouTube, and Facebook.

Given that language constitutes a fundamental dimension of human psychology, its exploration through the lens of psychology and psychoanalysis can unveil new insights into its pivotal role in shaping human life and psyche.

3. Methodology

This study begins by elucidating Lacanian psychoanalysis and its foundational terminology; drawing upon Lacan's theoretical framework, it aims to delineate how the modern subject—as a digital user—confronts the Persian language and to ascertain the status of this language within the virtual realm in relation to the concept of 'the Other'.

Subsequently, an empirical analysis was conducted on the prevailing Persian language used across various social media platforms—including Telegram, Instagram, and WhatsApp—encompassing the communicative exchanges of over five hundred users.

Data selection was conducted via random sampling, with the majority of the participants falling within the 15 to 30 age bracket.

4. Results and Discussion

Drawing upon the concept of 'the Other,' it can be argued that the Iranian subject has historically been in constant encounter with an Alterity, having been profoundly shaped by this Other, particularly within the linguistic domain.

The historical periods that shaped Iranian identity are: ancient (pre-Islamic), Islamic (post-Islamic), and Western (Constitutional Iran to the present day).

From the beginning of this era to the present—including the Sumerians, Macedonians, and Seleucids, and subsequently the Arabs and Mongols—these historical 'others' have functioned as the Iranian subject. In the subsequent era of encounter with the West, Russia, France, and England became the new 'others.' Faced with them, some felt such an intense sense of inferiority that they lost themselves, subsequently striving for identification with them. From a Lacanian psychoanalytic perspective, these are subjects who have perceived the 'Ideal-I' in the mirror of the West and become infatuated with it. Conversely, there were also individuals who were vehemently opposed to the ideology of Westernization.

UNCORRECTED PROOF

during the Pahlavi era, there was a movement to revive archaic, authentic vocabulary and purge the language of any foreign loanwords—a project that proved practically unfeasible. Following the Islamic Revolution, the discourse of modernity took a different path, leading to what is now termed the 'postmodern world.' In this contemporary era, the postmodern subject has failed to anchor its identity in relation to the Western 'Other'; consequently, the conscience of the modern Iranian subject has become fractured between tradition and modernity.

In the contemporary era, the Iranian individual—particularly within the context of cyberspace—encounters 'Others' that differ fundamentally from all previous historical 'Others' due to the unique nature of this medium. It is as if these others, true to their name, appear 'virtual,' exerting a powerful attraction upon the user-subject. In the lexicon of cyberspace, not only is spoken language transcribed into writing, but words are also frequently written with novel pronunciations. The language employed by the Iranian subject in cyberspace exhibits significant divergences from Standard Persian, particularly in the realms of morphology and syntax, encompassing the following phenomena: borrowing, orthographic errors, linguistic play, phonetic transcription (speech-to-text), abbreviation and linguistic economy, omission of prepositions, compounding of discrete words, transliteration (Persian in Latin script and vice versa), and the formation of neologistic infinitives.

5. Conclusion

"Throughout history, the Persian-speaking subject has encountered various 'Others,' engaging in a reciprocal process of influence. One of the most significant dimensions of this influence is linguistic. Through a Lacanian reading of data from cyberspace, it becomes evident that one signifier replaces another in an attempt by the digital user-subject to achieve *jouissance*—a surplus pleasure—and thereby attain a sense of satisfaction. Cyberspace can be conceptualized as a new representation of the Symbolic Order, where users act as 'small others' with whom the subject seeks identification and validation. Consequently, in the modern era, cyberspace—as a manifestation of the Symbolic Order—imposes its own linguistic dictates through the 'Big Other,' thereby subjugating and splitting the user-subject. This split subject, seeking meaning and identity within this new Symbolic Order, remains unable to attain a unified identity because, as Lacan posits, the 'Big Other' is itself characterized by a fundamental lack. The ultimate result is the emergence of a new linguistic form, governed by its own idiosyncratic grammatical rules and structures, which diverge significantly from the authentic Persian language."

Keywords: The Other, Lacanian psychoanalysis, Language, Cyberspace.

UNCORRECTED PROOF

نقش «دیگری» در رفتار زبانی کاربر فارسی‌زبان در فضای مجازی از منظر روان‌کاوی لکان[1]

الهه برزگر* / فرزاد بالو

۱: پژوهشگر پسادکترای زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. (نویسنده مسئول)
elahe.barzegar9371@gmail.com
۲: استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

چکیده: ظهور اینترنت و فضای مجازی در عصر حاضر تغییرات چشمگیری در حوزهٔ زبان ایجاد کرده‌است. زیرا زبان نوشتاری بیش از پیش و به‌راحتی در دسترس کاربران فضای مجازی قرار گرفته‌است. این فضا از یک محیط صرف برای تعامل فراتر رفته و به بستری برای شکل‌گیری هویت و سوژهٔ انسانی تبدیل شده‌است. از طرفی، مفهوم «زبان» و «دیگری» از مفاهیم کلیدی روان‌کاوی لکان هستند که اساس شکل‌گیری سوژه در نظم نمادین می‌باشند. این پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی و با هدف واکاوی نقش «دیگری» در رفتار زبانی کاربران فارسی‌زبان در فضای مجازی از منظر روان‌کاوی لکان صورت گرفته است. در این راستا، با بهره‌گیری از رویکردی پیکره‌بنیاد، نمونه‌ای متشکل از پانصد نمونه و تعاملات عمومی کاربران در شبکه‌های اجتماعی، به‌ویژه اینستاگرام و تلگرام و واتس آپ گردآوری و تحلیل شد. انتخاب داده‌ها به شیوهٔ تصادفی صورت گرفته و بخش عمدهٔ کاربران مورد بررسی افراد گروه سنّی ۱۵ تا ۳۰ سال می‌باشند. براساس یافته‌ها، سوژهٔ مدرن ایرانی با دیگری‌هایی که در طول تاریخ با آن‌ها مواجه بوده، به‌گونه‌ای رابطه‌ای متقابل برقرار نموده‌است اما در عصر حاضر، به‌دلیل گستردگی فضای اینترنتی، گویی سوژهٔ کاربر فارسی، در فضای جدیدی به‌دنبال تحقق سوبژکتیویتهٔ خویش است. می‌توان این فضا را بازنمودی از نظم نمادین جدید برای سوژه دانست و کاربران آن را در حکم دیگری‌های کوچکی که سوژه به‌دنبال همانندسازی با آن‌ها و کسب تأییدشان است، در نظر گرفت. همچنین زبان رایج در این فضا را یکی از نمودهای مهم یا جایگاه ظهور «دیگری بزرگ» به‌شمار آورد. در این جریان، «زبان»، به‌عنوان اساس نظم نمادین، سوژه را به انقیاد خود درآورده و درنتیجه موجب شده سوژه از زبانی استفاده کند که خوشایند «دیگری» و مخاطبان آن است. زبانی که با تحولاتی در حوزهٔ صرف و نحو همراه بوده و در اشکال گوناگون کوتاه‌نویسی، گفتاری‌نویسی، بازی زبانی، خطای املایی، ساخت مصدر جعلی، وام‌گیری و... خود را نشان می‌دهد و آیندهٔ آن را به چالش می‌کشد.

کلیدواژه: دیگری، روان‌کاوی لکان، زبان، فضای مجازی.

UNCORRECTED PROOF

۱. مقدمه

هویّت از مهم‌ترین بحث‌های مورد توجه در طول تاریخ زندگی بشر بوده و انسان همواره به‌دنبال پاسخ‌گویی به پرسش‌های اساسی هم‌چون پرسش از هستی، چیستی و کیستی خود بوده‌است. یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های هویّت، زبان است که به‌عنوان عنصری مهم،

[1] مقاله برگرفته از طرح پسادکترای نویسنده مسئول با عنوان «بررسی رفتار زبانی سوژه در گفتمان فضای مجازی براساس نظریهٔ گفتمان لاکان» می‌باشد.

اولین و بزرگ‌ترین ابزار انسان برای برقراری ارتباط با خود و دیگران به‌شمار می‌رود. نقش زبان در زندگی فردی و اجتماعی آدمی به اندازه‌ای است که می‌توان گفت بدون زبان، انسان وجود ندارد.

همچنین «زبان» عنصر مهمی در روان‌کاوی لکان محسوب شده و در آن به چالش کشیده می‌شود و با مفهوم «دیگری»، ارتباط تنگاتنگی دارد. «دیگری» اساس شکل‌گیری سوژه نزد لکان است که با «زبان» در نظم نمادین تحقق می‌یابد. بنابراین می‌توان گفت «دیگری» در نظم نمادین، هویت سوژه را برمی‌سازد و به‌تبع «زبان» نیز که عنصر بنیادین این نظم است، تحت‌تأثیر آن قرار می‌گیرد.

دربارهٔ نقش «دیگری» در هویت‌بخشی به سوژهٔ فارسی‌زبان ایرانی نیز باید گفت که او در طول تاریخ با دیگری‌هایی روبه‌رو بوده‌است که هر کدام تأثیرات چشمگیری در شکل‌گیری هویت وی داشته‌اند. در این جریان نیز سوژه به شیوه‌های گوناگونی با آن‌ها برخورد کرده‌است. یکی از زمینه‌های این تأثیر و تأثر در حوزهٔ زبان است که از عناصر مهم فرهنگ و هویت به‌شمار می‌رود و چنین به نظر می‌رسد که در عصر حاضر، تأثیر این «دیگری»، به شکل زبانی خاصی در فضای مجازی خود را نشان می‌دهد که در بستر اینترنت شکل گرفته‌است. با روی کار آمدن این فضا شکل تازه‌ای از زندگی برای انسان تعریف شده که قابل مقایسه با دوره‌های پیشین نیست. با پیشرفت و استفادهٔ روزافزون از اینترنت و شبکه‌های مجازی، افراد بیش از پیش به شیوه‌های گوناگون و در قالب صفحه‌های مختلف ازجمله واتس‌آپ، تلگرام، اینستاگرام، یوتیوب، فیس‌بوک و... با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و اطلاعات فراوانی را به اشتراک می‌گذارند. از آنجا که زبان، عنصر اصلی برقراری ارتباط در این فضاست، لذا از لحاظ گوناگون تحت‌تأثیر شرایط آن قرار می‌گیرد.

با توجه به اینکه امروزه، روان‌کاوی لکان به دلیل تلفیق با سایر علوم و توجه ویژه به زبان، در پژوهش‌های بسیاری مورد توجه و استفاده قرار می‌گیرد، می‌توان از آن برای تحلیل زبان سوژهٔ کاربر فضای مجازی در عصر حاضر بهره برد. با توجه به نظریهٔ روان‌کاوی وی، گویی شکستن قوانین زبان رسمی و روی‌آوردن به زبان غیر متداول در

UNCORRECTED PROF

فضای مجازی و به گونهٔ خاصی صحبت کردن و نوشتن، می‌تواند ارتباط تنگاتنگی با ناخودآگاه و ساحت‌های روانی انسان داشته باشد.

۱-۱. ضرورت، هدف و پرسش‌های پژوهش

از آن‌جا که زبان یکی ازجنبه‌های مهم روان انسان‌هاست، بررسی و تحلیل آن از منظر علم روان‌شناسی و روان‌کاوی نیز می‌تواند حقایق تازه‌ای از نقش آن در زندگی و روان انسان‌ها را نشان دهد. همچنین چالش‌های هویتی عصر مدرن و پست‌مدرن، زبان افراد را تحت‌تأثیر قرار داده و آن را با تغییراتی همراه کرده‌است.

این پژوهش از نوع پژوهش‌های نظری- تفسیری است که با روش توصیفی- تحلیلی به مفهوم ارتباط «دیگری» با سوژهٔ فارسی‌زبان، به‌ویژه در فضای مجازی از منظر روان‌کاوی لکان پرداخته و به‌دنبال پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است:

با توجه به اهمیت و نقش «زبان» و مفهوم «دیگری» در روان‌کاوی لکان، آیا می‌توان زبان رایجی را که کاربران فارسی‌زبان در فضای مجازی استفاده می‌کنند، از منظر این روان‌کاوی تحلیل و بررسی نمود؟

رابطهٔ انسان ایرانی به‌عنوان سوژهٔ لکانی با زبان در نظام نمادین چگونه بوده و این رابطه در عصر حاضر و در بستر فضای مجازی چه شکلی به خود گرفته‌است؟ به‌عبارت دیگر، سوژهٔ فارسی‌زبان ایرانی در طول تاریخ با چه دیگری‌هایی مواجه بوده و این دیگران چه تأثیری بر زبان و شکل‌گیری هویت زبانی وی داشته‌اند؟

۲-۱. پیشینهٔ پژوهش

دربارهٔ «زبان» و به‌ویژه بررسی آن در بستر اینترنت و نیز ارتباط آن با روان‌شناسی و روان‌کاوی پژوهش‌هایی انجام شده که برخی از آن‌ها مورد توجه نویسنده در این پژوهش بوده‌اند از جمله «تداخل زبانی فضای مجازی و زبان معیار و تأثیر آن بر آموزش» از هوشنگی (۱۳۹۶) که معتقد است در زبان مجازی واژگان و ساختار نوشتاری متعددی به سرعت برساخته یا تحریف شده‌است. «فضای مجازی و زبان فارسی: غیر معیارهای نوشتاری در شبکهٔ اجتماعی تلگرام» از هدایت مفیدی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داده که زبان فارسی به کار گرفته‌شده در این فضاها دارای معایب و اشکالات اساسی است.

UNCORRECTED PROOF

نویسندگان با مقایسهٔ زبان فارسی رایج در فضای مجازی و زبان معیار، زبان فارسی را در دو گروه خبری شبکهٔ تلگرام بررسی کرده و جمله‌های آنان را براساس زبان معیار سنجیده‌اند و بیش‌ترین کاربردهای غیر معیار را به ترتیب، در حوزه‌های ویرایش زبانی، فنی و بلاغی یافته‌اند. پیشگاه‌زاده (۱۳۸۸) در «محاورهٔ اینترنتی و تأثیر آن در فرهنگ عمومی» کوشیده‌است تا به تأثیر استفاده از اینترنت بر فرهنگ محاوره بپردازد و همزمان این موضوع را مطرح کرده که اینترنت باعث تغییراتی در زبان محاوره و فرهنگ عمومی شده‌است. در زمینهٔ روان‌کاوی نیز احمدزاده (۱۳۸۵) در مقالهٔ «تئوری دیگری در روان‌کاوی لاکان» ابتدا مفهوم تمایل، سپس ارتباط آن با دیگری و جایگاه آن در تئوری روان‌کاوی لکان را بررسی کرده‌است. مقالهٔ «فقدان در سوژه و دیگری» از (کریمی، ۱۴۰۳) نقش روان‌کاوی لکانی در رابطه با امر سیاسی را واکاوی نموده و در این راستا بر فقدان در سوژه و «دیگری» تأکید می‌کند. در این میان، پژوهشی که از منظر روان‌کاوانه موضوع زبان را به‌ویژه در بستر فضای مجازی مورد تحلیل و بررسی قرار داده باشد، یافت نشد. لذا نویسندگان درصدد رفع این خلأ برآمده‌اند.

۳-۱. شیوهٔ پژوهش

در این پژوهش ابتدا روان‌کاوی لکان به همراه برخی اصطلاحات خاص و مهم شرح داده شده‌است تا با الهام از اندیشهٔ لکان و نظریه‌های آن، نوع مواجههٔ سوژهٔ مدرن کاربر فضای مجازی با زبان فارسی و نیز وضع این زبان در ساحت مجازی در ارتباط با مفهوم «دیگری» مشخص گردد. سپس زبان فارسی رایج در شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی ازجمله تلگرام، اینستاگرام، واتس‌آپ و... در گفت‌وگوهای بیش از پانصد کاربر مورد بررسی قرار گرفت. انتخاب داده‌ها نیز به صورت تصادفی صورت گرفته و اغلب کاربران در سنین ۱۵ تا ۳۰ سال قرار داشته‌اند.

۲. چهارچوب مفهومی

۲-۱. روان‌کاوی لکان

ژاک لکان، از فیلسوفان و روان‌کاوان پسافرویدی و از اندیشمندان پسامدرن فرانسوی است که با ارائهٔ نظریات خود، تحولات چشمگیری در روان‌کاوی جدید پساساختارگرا

UNCORRECTED PROF

ایجاد نمود. او با بهره‌گیری از آرای سوسور، زبان‌شناس ساختارگرا و استراوس، قوم‌شناس معروف، اندیشهٔ بازگشت به فروید را در روان‌کاوی مطرح کرد. درواقع لکان با روشی میان‌رشته‌ای به مفهوم ناخودآگاه پرداخت. او با استفاده از برداشت ساختارگرایی دربارهٔ شکل‌گیری سوژه در زبان و نیز با تلفیق روان‌کاوی فروید و دستاوردهای زبان‌شناسی ساخت‌گرا کوشید تا نشان دهد که «ناخودآگاه انسان ساختاری شبیه به زبان دارد» (هومر، ۱۴۰۰: ۹۷). یعنی همان‌گونه که زبان دارای نظام دالّ و مدلول است، ناخودآگاه آدمی نیز چنین ساختاری دارد. به عقیدهٔ او در روان‌کاوی نیز هم‌چون زبان‌شناسی، نظام نشانه‌ای برقرار است. به‌صورتی که یک دالّ، معنا یا مفهومی (مدلولی) را به ذهن متبادر می‌کند.

۲-۲. ساختار روان از منظر لکان

لکان، ساختار روان فرد را متشکل از سه حوزه می‌داند که مانند سه حلقه به هم گره خورده‌اند و این سه را بُعد خیالی، نمادین و واقع می‌نامد که زیربنای اصلی ساختار ذهن آدمی براساس آن‌ها ساخته شده‌است. از نظر او، انسجام این سه رکن برای ادامهٔ حیات ضروری است و اگر یکی تزلزل یابد، «انسجام کلّ نظام نفسانی نیز بر هم خواهد خورد» (مولّلی، ۱۴۰۱: ۲۹۰).

۱-۲-۲. ساحت خیالی[۱]، مرحلهٔ آینه‌ای[۲]

ساحت خیالی، حالتی است که در آن، فرد ارتباط خود را با جهان پیرامون، نه براساس واقعیت بلکه براساس تصور خود از هستی برقرار می‌کند و خود را با اطرافیان یکپارچه می‌انگارد و هنوز هویّت مستقلی ندارد. کودک از ۶ تا ۱۸ ماهگی در این ساحت حضور دارد و پایان آن مرحلهٔ آینه‌ای است. در این مرحله، کودک با دیدن تصویر خود در آینه، نخستین بار با مفهوم «دیگری» مواجه می‌شود. وی با دیدن تصویر خود در آینه (آینهٔ واقعی یا مادر و مراقبان)، به درک منسجمی از خود و تا حدودی به آرامش می‌رسد و می‌کوشد مثل آن‌ها کامل باشد. این تلاش، نفس یا من را در وجود او شکل

---

[۱] the imaginary order
[۲] the mirror stage

UNCORRECTED PROOF

می‌دهد که خود را به اشتباه یک وجود کامل می‌یابد. لکان این ساحت را خوار می‌شمارد و معتقد است دوران مدرن، نمایندهٔ اوج امر خیالی بشر است زیرا همواره به خود مشغول و در پی تسخیر جهان می‌باشد.

در مرحلهٔ آینه‌ای سوژه در کلام و زبان دیگران خودش را غیر از آن‌چه که واقعاً هست، می‌بیند و برای اولین بار احساس جدایی می‌کند. مهم‌ترین مسئله در این مرحله، همانندسازی من با تصویری از دیگری است که ایماگو نامیده می‌شود. «تصویری خیالی که فرد از نخستین ابژه‌های خود برای خویش می‌سازد و آن را به‌صورتی آرمانی درمی‌آورد و با آن همذات‌پنداری می‌کند» (جانستون، ۱۳۹۴: ۴۲ و ۴۳). این همذات‌پنداری با تصویر آرمانی، مانع خودآگاهی فرد از طریق پوشاندن خلأها می‌گردد و حقیقت و گریز از آن را پنهان می‌کند. در چنین هویّتی فرد دچار بیگانگی شده و در عین خالی‌بودن، احساس پر بودن می‌کند. در این مرحله، فرآیند هویّت‌یابی سوژه آغاز می‌شود. کودک به باور تسلط بر خود دست می‌یابد اما در جایی بیرون از خود. بنابراین «احساس خودی یکپارچه به بهای دیگری بودنِ این خود، یعنی تصویر آیینه‌ای‌مان، تمام می‌شود» (هومر، ۱۴۰۰: ۴۴). این‌جاست که بیگانگی نیز در سوژه شکل می‌گیرد.

۲-۲-۲. ساحت نمادین[۱]، زبان و قانون پدر[۲]

ساحت نمادین با سخن‌گفتن آغاز می‌شود. کودک با آموختن زبان و دالّ‌های آن، در زنجیرهٔ گفتار اسیر می‌شود و برای جست‌وجوی هویّت مستقل خود به کمک زبان با محیط پیرامون ارتباط برقرار می‌کند. از نظر لکان چون امر نمادین از طریق زنجیره‌های دلالت به هم پیوسته است، ما محکوم هستیم که هیچ‌گاه جهان را به آن شکلی که واقعاً هست، درک نکنیم و تا ابد در زندان زبان گرفتاریم.

امر نمادین به آداب و رسوم، فرهنگ، قوانین، هنجارها و سنّت‌ها و موضوع‌های فرهنگی و اجتماعی اشاره دارد که به روش‌های گوناگون با زبان آمیخته شده و شامل تمام چیزهایی است که ما آن‌ها را واقعیت می‌نامیم. همان جامعهٔ انسانی است که در آن

---

[۱] the mirror stage

[۲] the name of father

UNCORRECTED PROF

حضور داریم. لکان معتقد است زنجیرۀ دلالت یا قانون دالّ، امر نمادین را بر پا می‌کند. بنابراین، عنصر اصلی در نظم نمادین زبان است که در خارج از سوژه قرار دارد. زبان برای لکان هم در توضیح ناخودآگاه و هم در شکل‌گیری سوژه اهمیت به‌سزایی دارد. زیرا زبان با تعیین سوژه از آن مرکززدایی می‌کند. لکان زبان را به‌عنوان دیگری بزرگ‌تری می‌داند که با وضع قوانین، سوژه را به بند می‌کشاند. درواقع «ساحت رمز و اشارت دارای شئون و اطوار مختلفی است که قانون یکی از مهم‌ترین آن‌هاست» (موللی، ۱۴۰۱: ۸۹ و ۹۰).

زبان به‌مثابۀ یک عنصر فرهنگی- هویتی یکی از نخستین قالب‌هایی است که انسان از بدو تولد در آن قرار می‌گیرد. درواقع، نظامی است که قبل از تولد وجود دارد و سوژه در بستر آن شکل می‌گیرد. این زبان با دستور و قواعد خود به ساختار سوژه شکل می‌دهد و سوژه از آن رهایی ندارد.

«نام پدر» یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در روان‌کاوی ژاک لکان است. پدر، نمایندۀ نظم اجتماعی یا همان نظم نمادین و مفهومی ساختاری است که نحوۀ سازمان‌یافتن رابطۀ سوژه با قانون، زبان و دیگری را نشان می‌دهد. نام پدر تمام آن چیزی است که در ذهن سوژه، وی را از مادر جدا می‌کند. از این طریق، سوژه به احساس جدابودگی و درنهایت نوعی استقلال و هویت دست می‌یابد.

کودک در حدود دو سالگی با پذیرش قانون پدر وارد دنیای زبان و قانون‌پذیر می‌شود. در نگاه نخست، این اصطلاح ممکن است مفهومی مرتبط با پدر واقعی به نظر برسد، اما در نظریۀ لکان این مفهوم از سطح فردی و خانوادگی فراتر می‌رود. لکان در بازخوانی نظر فروید، مفهوم نام پدر را از حیطۀ عقدۀ ادیپ فراتر می‌برد و آن را به شکل نمادین وارد شبکۀ زبان و قانون می‌کند. از نظر فروید عقدۀ ادیپ مرحله‌ای است که کودک در آن با ممنوعیت رابطه با مادر روبه‌رو می‌شود. منظور از نام پدر ورود یک دالّ به ساختار روانی است. دالّی که در جایگاه قانون قرار می‌گیرد. بنابراین، نام پدر در جایگاه یک قانون به سوژه امکان می‌دهد تا خود را موجودی مستقل از دیگری دریابد و در نظام نمادین جایگاهی بیابد.

UNCORRECTED PROOF

«نام و قانون پدر...، درواقع همان قوانین و هنجارهایی هستند که بر یک جامعه حاکم‌اند» (جلاله‌وند آلکامی،۱۳۹۶: ۱۶۲) و سوژه برای ادامهٔ حیات نفسانی، ناچار به پذیرش و تسلیم دربرابر آن است. لذا یکی از نشانه‌های تحقق سوبژکتیویته، پذیرش قانون پدر و نظم نمادین است و عدم پذیرش آن می‌تواند به شکل‌های گوناگونی ازجمله مخالفت با قانون نمایان شود.

در جوامع مدرن جایگاه پدر و قوانین نمادین آن با تغییراتی همراه بوده‌است. زیرا در جهان مدرن، ساختارهای سنتی تغییر کرده‌اند، اقتدارهای سنتی کاهش یافته‌اند و سوژه با آزادی‌های بیشتری مواجه شده‌است اما این سوژه هنوز رها نشده، بلکه با فرمان به لذت‌بردن روبه‌رو گشته‌است.

۳-۲-۲. امر واقع[۱]

سومین ساحت نظریهٔ لکان، امر واقع، حیطه‌ای از زندگی است که نمی‌توان آن را شناخت. در مرز میان امر خیالی و نمادین قرار دارد. جهانی است بدون زبان که به نمادین‌شدن تن نمی‌دهد و قابل شناسایی نیست. در نظریهٔ لکان «رخدادی است که به جایگاه مشابه بازمی‌گردد» (اسون، ۱۳۹۹: ۹۵). این ساحت، که امیال و آرزوها و خواسته‌های بشر را در بر می‌گیرد، همان است که بشر با ورود به امر نمادین، توانایی رسیدن به آن را از دست می‌دهد، زیرا به‌مثابه‌ی یک شکاف درون نظم نمادین است؛ مرحله‌ای برخوردار از ابژه‌ای متعالی.

۳-۲. میل[۲]

لکان سوژه را براساس فقدان تعریف می‌کند. سوژهٔ لکان سوژهٔ آگاه مدرن نیست بلکه سوژهٔ خط‌خوردهٔ ناخودآگاه است. ناخودآگاهی که لکان آن را گفتمان دیگری می‌داند که میل انسان را شکل می‌دهد (لکان، ۱۹۹۸: ۲۳۵). این سوژه که همواره به دنبال کسب هویّت است، در نظام نمادین، به دلیل فقدان موجود در آن به واسطهٔ زبان، اخته می‌شود.

---

۱ the real
۲ desire

UNCORRECTED PROF

این فقدان در هستی، از نظر لکان، میل را ایجاد می‌کند. به‌عبارتی «میل، رابطه‌ای میان هستی و فقدان است» (همان: ۲۲۳).

لکان می‌گوید وقتی انسان از نظم خیالی جدا شده و وارد نظم نمادین شده‌است، همواره درصدد بازگشت به دوران قبل (پیشازبانی و وحدت اولیه با مادر) است که در آن نیازهایش به طور کامل برآورده می‌شدند، اما چنین امکانی هرگز وجود ندارد. این آرزوی بازگشت به وحدت اولیه، میلی را در سوژه شکل می‌دهد که همواره با اوست، زیرا انسان در زندگی با فقدان و خلأ وجودی روبه‌رو است. او دائم در جست‌وجوی کسی یا چیزی است که این احساس خلأ را پر کند، اما قادر به پر کردن آن نیست. زیرا آن گم‌شده‌ای که سوژه به دنبال آن است، درواقع از ابتدا هم چیزی نبوده که گم شود. یعنی آن اتحاد از ابتدا هم وجود نداشته و توهمی بیش نبوده‌است، لذا می‌توان گفت این میل، میل به چیزی تهی است. بنابراین، هرگز ارضاء نمی‌شود. به‌عبارتی «در واقعیت هیچ گونه رضایتمندی برای میل وجود ندارد» (دُر و فرگورویچ، ۱۳۹۹: ۱۸۵) زیرا «به معنای دقیق کلمه، هیچ ابژه‌ای ندارد» (فینک، ۱۳۹۹: ۱۹۰) اما علت دارد و لکان آن را ابژهٔ a می‌نامد.

۴-۲. ابژهٔ کوچک a[1]

سوژه برای پر کردن شکاف خود به ابژه‌هایی روی می‌آورد. ابژهٔ a که باقی‌مانده‌ای است از درآمد ساحت نمادین در ساحت واقع، ابژهٔ گم‌شده‌ای است که سوژه برای غلبه بر فقدان و پر کردن میل خود، به سراغ آن می‌رود اما این فقدان به‌دلیل هیچ بودن ابژهٔ a هرگز از بین نمی‌رود، لذا همواره علت میل می‌ماند تا میل سوژه به پیش رانده شود زیرا میل همیشه جایی است که فقدان باشد. این ابژه یادآور چیزی از دست‌رفته است که سوژه با چسبیدن به آن «قادر است تقسیم‌شدگی خویش را نادیده بگیرد» (فینک، ۱۳۹۹: ۱۳۸). ابژهٔ کوچک a وعدهٔ تمامیت را به سوژه می‌دهد اما در عین حال، اختلالی در نظم نمادین ایجاد می‌کند. ابژهٔ a میل را به حرکت درمی‌آورد و نقش مهمی در تعیین ساختار زبانی سوژه ایفا می‌کند (صفوان، ۱۴۰۳: ۸۳).

---

[1] small a object

UNCORRECTED PROOF

۵-۲. مفهوم «دیگری»[۱] و شکل‌گیری سوژه[۲]

سوژه برای سوژه‌شدن، ناگزیر باید به درک هویّتی از خود دست یابد. از منظر بسیاری از فیلسوفان وجودشناختی، حضور یک غیر یا عنصری بیرونی برای درک از خود و شکل‌گیری هویّت ضروری است. زیرا اساساً شناخت و خودآگاهی را مستلزم وجود یک دیگری می‌دانند. «این تنها در حالت «شناخته»شدن از... جانب همه‌ی کسان دیگر است که وجود یک انسان، خواه برای خودش و خواه برای دیگران، به‌راستی انسانی می‌شود» (هگل، ۱۳۵۸: ۳۸). در نظریهٔ لکان نیز، «دیگری» کانون اصلی هویّت سوژه است. «سوژهٔ میل‌ورز انسانی حول محوری ساخته می‌شود که همانا یک دیگری است» (کریمی، ۱۴۰۳: ۲۰۳). به‌عبارتی، لکان «سوژه را در جایگاهی قرار می‌دهد که با استفاده از ارتباطش با دگربودگی موجودیت می‌یابد» (بیلی، ۱۴۰۱: ۸۵).

در سال ۱۹۵۵ لکان بین دو نوع «دیگری» تمایز قائل شد: یکی «دیگری کوچک» که مفهومی عام دارد. یعنی دیگری‌هایی که تصویری کامل را برای سوژه تداعی می‌کنند و «دیگری بزرگ»[۳] که با مفهوم خاص و «دیگری مطلق» شناخته می‌شود و سوژه هیچ کنترل و همانندسازی با آن ندارد. لکان این دو را با حروف کوچک و بزرگ (ature) و (Ature) نشان داد.

«دیگری کوچک»[۴] مربوط به ساحت خیالی و مرحلهٔ آینه‌ای است. در این مرحله، کودک با دیدن تصویر خود در آینه، نخستین بار با مفهوم «دیگری» مواجه می‌شود و در کلام و زبان دیگران خودش را غیر از آن‌چه که واقعاً هست، می‌بیند. مهم‌ترین مسئله در این مرحله، همانندسازی من با تصویری از دیگری است که ایماگو نامیده می‌شود. «تصویری خیالی که فرد از نخستین ابژه‌های خود برای خویش می‌سازد و آن را به‌صورتی آرمانی درمی‌آورد و با آن همذات‌پنداری می‌کند» (جانستون، ۱۳۹۴: ۴۲ و ۴۳). لکان این «دیگری» را «دیگری کوچک» می‌نامد و «خودِ» حاصل از آن را خیالی می‌داند

---

[۱] other

[۲] Subject

[۳] meta other

[۴] small other

UNCORRECTED PROOF

زیرا با هستی سوژه یکی نیست. «دیگری کوچک» انعکاس و فرافکنی من است و واقعی نیست. کودک به باور تسلط بر خود دست می‌یابد اما در جایی بیرون از خود. بنابراین «احساس خودی یکپارچه به بهای دیگری بودنِ این خود، یعنی تصویر آیینه‌ای‌مان، تمام می‌شود» (هومر، ۱۴۰۰: ۴۴). این‌جاست که بیگانگی نیز در سوژه شکل می‌گیرد.

در مقابل، «دیگری بزرگ» متلعق به نظم نمادین است که «زبان» عنصر اصلی آن به‌شمار می‌رود. «هر شکلی از بیان در نظم نمادین برای سوژه «دیگری» محسوب می‌شود چرا که خارج از سوژه است و در اختیار «دیگری» است» (احمدزاده، ۱۳۸۵: ۱۱). بنابراین، «دیگری زبانی است که در آن پرتاب می‌شویم و باید آن را بیاموزیم تا قادر به بیان میل خود باشیم» (کریمی، ۱۴۰۳: ۱۵۹).

در نظم نمادین، «زبان» به‌عنوان «دیگری بزرگ»، ذهن سوژه را به دو ساحت آگاه و ناخودآگاه تقسیم می‌کند و سوژه، به اصطلاح، خط می‌خورد. به این جهت خط خورده که میان آن‌چه به وسیلهٔ زبان می‌گوید و آن‌چه حقیقت او را شکل می‌دهد، شکافی وجود دارد زیرا زبان نمی‌تواند تمام حقیقت را بیان کند و سوژه به دلیل تعلق ذاتش به زبان تکلم، منقسم و دوپاره می‌شود. همین سوژه که همواره با فقدان روبه‌روست و میل ناشی از آن را در خود احساس می‌کند، می‌پندارد از طریق پیوند با ابژه‌هایی خاص می‌تواند بر احساس فقدان خود فائق آید اما شکاف و میل حاصل از آن هرگز پر نخواهد شد زیرا »دیگری بزرگ» دچار فقدان است و نمی‌تواند هویت پایداری تأمین کند» (کریمی، ۱۴۰۳: ۲۰۶).

سومین حیطه‌ای که «دیگری» حضور دارد، ناخودآگاه است. فروید ناخودآگاه را غیر قابل دسترس و ماورای زبان می‌دانست اما لکان ساختار ناخودآگاه را همچون زبان و گفتمان «دیگری» می‌داند چون «دیگری» یعنی «زبان» است که ناخودآگاه را شکل می‌دهد. لذا میلی که در سوژه و ناخودآگاه وجود دارد نیز میل «دیگری» است. «می‌توانیم بگوییم ناخودآگاه انباشتی از گفتار، اهداف و امیال دیگران است تا جایی که سخن «دیگری» و امیال اطرافیان درونی می‌شود و موجب تکثر تن‌هایی بیگانه درون ما می‌شود»

UNCORRECTED PROF

(کنعانی و صفی‌خانی، ۱۴۰۱: ۶۲۰). به‌طور خلاصه، «در نظم خیالی «دیگری» خود می‌باشد. در نظم نمادین «دیگری» زبان یا قانون است و در ناخودآگاه، دالّ است که تمایل ایجاد می‌کند» (احمدزاده، ۱۳۸۵: ۱۴)

۲-۶. فرهنگ، هویت و زبان

«زبان» با فرهنگ و هویّت ارتباط تنگاتنگی دارد. «زبان هم یکی از اجزای فرهنگ است، هم جزء بزرگی است» (ناتل‌خانلری، ۱۳۴۳: ۱۷۵) و از مؤلّفه‌های جدایی‌ناپذیر هویّت در جوامع انسانی است. «زبان» به‌مثابهٔ یک عنصر فرهنگی- هویتی یکی از نخستین قالب‌هایی است که انسان از بدو تولد در آن قرار می‌گیرد. درواقع، نظامی است که قبل از تولد وجود دارد و سوژهٔ انسانی در بستر آن شکل می‌گیرد. این «زبان» با دستور و قواعد خود به ساختار سوژه شکل می‌دهد و سوژه از آن رهایی ندارد.

«زبان» از نظر کارکرد و با توجّه به رابطهٔ متقابلی که با فرهنگ دارد، علم و فرهنگ را به‌عنوان یک میراث ارزش‌مند حفظ کرده و انتقال داده‌است. از دیدگاه انسان‌شناسی نیز «زبان» وسیله‌ای است که فرهنگ را از نسلی به نسل دیگر و از قومی به قوم دیگر منتقل می‌کند. از دید اجتماعی، «زبان» نوعی ابزار اجتماعی است که ارزش‌ها و اندوخته‌های فرهنگی یک جامعه را به جامعه‌ای دیگر منتقل می‌کند. به‌عبارتی «زبان به‌عنوان یک پدیدهٔ اجتماعی، ارتباط تنگاتنگی با ساخت اجتماعی و نظام‌های ارزش‌های جامعه دارد» (رضوانیان، ۱۳۹۸: ۲۱۷). بدین ترتیب، تبادلات تمدّن فرهنگی یک ملّت را شکل می‌دهد یا تحکیم می‌بخشد. همچنین «زبان» عنصری فرهنگی است که ازجمله ابزارهای قدرت نرم برای انتقال فرهنگ محسوب می‌شود. در تاریخ سرزمین ایران نیز یکی از راه‌های حفظ هویّت و هم‌بستگی مردم و پایداری هویّت ایرانی، زبان و ادب فارسی است.

۲-۷. دیگری و زبان

سوژهٔ لکان، سوژهٔ ناخودآگاهی است که دیگری بزرگ، زبان، آن را می‌سازد (برزگر و بالو، ۱۴۰۵: ۲۳۹). او از طریق این «زبان» وارد نظم نمادین که جایگاه دیگری بزرگ است، می‌شود و در آن به‌دنبال میل دیگری است. از طرفی، این «دیگری»، همان «زبانی»

UNCORRECTED PROF

است که سوژه وارد آن می‌شود و از طریق آن میل خود را ابراز می‌کند. سوژه با شناسایی خود در «زبان» که متلعق به دیگری است، به‌دنبال کسب هویت است اما ذهن سوژه با آموختن «زبان»، دوپاره می‌شود زیرا «زبان» نیز دچار فقدان است لذا پاسخگوی میل سوژه نیست. بنابراین، باید گفت زبانی که از طریق دیگری بر سوژه عرضه می‌شود، بدون ارضای میل او، وی را به بند می‌کشاند و در زنجیرهٔ دالّ‌ها سرگردان می‌کند. زیرا «زبان سیستمی از نشانه‌هاست که با هم در تقابل هستند؛ طوری‌که یک دالّ در یک زنجیره دالّ معنای خود را تنها از طریق ارتباط خود با سایر دالّ‌ها می‌یابد» (در و فرگوروویچ، ۱۳۹۹: ۱۳۹).

۳. بحث اصلی

۱-۳. سوژهٔ ایرانی و دیگری

مطابق مفهوم «دیگری»، باید گفت سوژهٔ ایرانی در روند تاریخی خود همواره با یک غیر روبه‌رو بوده‌است. یونان و روم، ترکان، اعراب و اسلام، غرب و... را می‌توان جزء این دیگری‌ها برشمرد. در داستان‌های شاهنامه نیز انیران و توران دیگری‌های اسطوره‌ای و افسانه‌ای سوژهٔ ایرانی هستند. از این‌رو، وی در هر دوره در گفتمانی قرار داشته که متأثر از حضور یک دیگری بوده و بدون آن‌که سوژه متوجه باشد، بر نحوهٔ نگرش و ساختن هویّت او تأثیرگذار بوده‌است. از آن‌جا که فهم انسان از درک خود و واقعیت جهان، براساس شرایط هر دوره و نسبی است، انسان ایرانی نیز که در جریان تاریخ با گفتمان‌های متعدد و گاه متضادی روبه‌رو بوده، در هر دوره با نگرش خاصی در قالب یک سوژه رفتار کرده‌است. یکی از این رفتارها در زمینهٔ کاربرد زبان به‌عنوان عنصری فرهنگی است. «از آن روزی که ایرانی خود را تعریف نمود...، بخش عمده‌ای از مؤلفه‌های شناسایی خود را از زبان گرفت» (مقصودی، ۱۳۸۰: ۲۱۵).

هویّت ایرانی را برساخته از سه فرهنگ ملی، دینی و غربی (سروش، ۱۳۸۶: ۱۵۴) دانسته‌اند و دوره‌های تاریخی حضور آن‌ها را می‌توان این‌گونه نام برد: باستانی (پیش از اسلام)، اسلامی (پس از اسلام)، غربی (ایرانِ مشروطه تا عصر حاضر).

۱-۱-۳. فرهنگ ملی: دورهٔ باستانی

UNCORRECTED PROOF

اگر بخواهیم مسیر زبان را در این دوران پیگیری کنیم، باید بگوییم آریاییها پس از مهاجرت به ایران و مواجهه با اقوام بومی این سرزمین تحت‌تأثیر آن‌ها قرار گرفتند. قبل از مهاجرت آن‌ها به سرزمین کنونی، بومیان این‌جا زبان خود را داشتند. ازجمله سومری، آشوری، عیلامی و سامی و بدون شک اقوام ایرانی پس از استیلا بر سرزمین سومریان و عیلامیان، از فرهنگ و تمدن و زبان آن‌ها نیز تأثیر پذیرفته‌اند. سومریان جزء نخستین دیگری‌هایی هستند که قوم ایرانی با آن‌ها مواجه شدند و از خط میخی آنان در دورهٔ هخامنشی استفاده شد. بعد از شکست هخامنشیان از حدود سال ۳۳۰ ق. م با تسلط مقدونی‌ها و آمدن سلوکیان زبان یونانی رایج شد. در این میان، اشکانیان بسیار تحت‌تأثیر آنان قرار گرفتند به گونه‌ای که به زبان یونانی و به تقلید از آن‌ها سکه ضرب می‌کردند و عناوین یونانی را در القاب سلطنتی خود به کار می‌بردند. از دوران اشکانیان و ساسانیان زبان و خط پهلوی رواج یافت و در کنار آن، مسیحیان ایران در شاهنشاهی ساسانی زبان سریانی را به کار می‌بردند. پس از شکست ساسانیان از اعراب، دورهٔ جدیدی از زبان آغاز می‌شود.

۲-۱-۳. فرهنگ اسلامی: پس از اسلام تا قاجار

پس از حملهٔ اعراب، سوژهٔ ایرانی با دیگریِ تازه‌ای روبه‌رو شد. در این رویارویی، ایرانیان با دین جدیدی آشنا شدند اما در مقابل فرهنگ و هویّت عرب و عناصر آن نه‌تنها فرهنگ خودی را فراموش نکردند؛ بلکه به کمک زبان فارسی میان فرهنگ باستانی خویش و فرهنگ اسلامی سازگاری و پیوند برقرار نمودند. لذا با پذیرش و تلفیق آن با هویّت ایرانی، هویّت تازه‌ای با عنوان ایرانی- اسلامی برای خود تعریف کردند. با وجود این، همواره چالشی بین مؤلفه‌های این دو فرهنگ وجود داشت که یکی از مهم‌ترین آن‌ها در حوزهٔ زبان بود. «در دو سه قرن اول دورهٔ اسلامی، زبان متداول مردم ایران فارسی دری بود، اما زبان رسمی دیوان رسایل و اداری زبان عربی» (گودرزی، ۱۳۹۰: ۵۷). ولی در طول مدت کوتاهی، واژگان و دستور زبان عربی چنان رواج یافت که بعد از مدتی، تفکیک آن از فارسی امکان‌پذیر نبود. آثار بسیاری نیز به عربی نوشته شد و عربی‌دانی و عربی‌نویسی ازجمله فضایل نویسندگان به‌شمار می‌رفت. «از اواخر سدهٔ ۳

UNCORRECTED PROF

ق، نوشتن فارسی به خط عربی ظاهراً امری همگانی شده بود» (آذرنوش، ۱۳۸۷: ۳۱۵) ظاهراً این دسته از سوژهٔ ایرانی در این دوره، خود آرمانی را در تصویر آینهٔ عرب یافته و از آن بسیار تأثیر پذیرفته‌است.

با حملهٔ مغول، ایرانیان با یک دیگریِ وحشتناک و خون‌ریز مواجه شدند اما با وجود قدرت این مهاجمان ترک، باز هم دربرابر یورش‌های خانمان‌سوز آن‌ها به‌ویژه از منظر فرهنگی مقاومت نمودند. آن‌ها با فعالیت در دربار سلاطین بیگانه، توانستند زبان و فرهنگ ایرانی – اسلامی را زنده نگه دارند. با وجود این، هم‌چون گذشته نتوانستند از تأثیر برخی جنبه‌های فرهنگ مقابل به‌ویژه از نظر زبانی دور بمانند. درنتیجه بسیاری از واژه‌های مغولی وارد زبان و ادب فارسی شده و ماندگار شده‌اند ازقبیل اردو، ایل، تومان، خانم، سوغات، شلاق، جرگه، قشون و...

در عهد صفوی، حکومت عثمانی، دیگریِ سوژهٔ ایرانی بود که آن‌ها را برای نخستین بار با دنیای غرب آشنا کرد. صفویان که ترک‌نژاد بودند، در کنار استفاده از زبان ترکی، فارسی را به‌عنوان زبان رسمی پذیرفته بودند. در این دوره ایرانیان با رسمی کردن مذهب شیعه پاسخی درخور در مواجهه با فرهنگ غرب دادند.

۳-۱-۳. فرهنگ غربی: از قاجار تا عصر حاضر

- از قاجار تا انقلاب ۵۷

دورهٔ قاجار به‌ویژه از عصر مشروطه آغاز دوران جدیدی در تاریخ ایران، به‌خصوص از نظر فرهنگی است. در این دوران با اعزام دانشجویان به خارج از کشور و بازگشت آن‌ها، مسألهٔ غرب‌زدگی به‌طور جدّی مطرح شد. در این دوره سوژهٔ ایرانی با دیگری‌هایی ازجمله روسیه، فرانسه و انگلیس آشنا شد و در مقابل آن‌ها به دو شیوه عمل کرد. نخست گروهی بود که چنان احساس حقارت می‌کرد که خود را باخت و فرهنگ خودی را با همهٔ عظمت و دیرینگی ناچیز شمرد. لذا درصدد همانندسازی با آن برآمد. از منظر روان‌کاوی لکان، این‌ها سوژه‌هایی هستند که خود آرمانی را در آینهٔ غرب دیده و دلباختهٔ آن شده‌اند. لذا هویّتی که برای خود تصور می‌کنند، برساخته از تصویر «دیگری»

UNCORRECTED PROOF

و ساختگی است. در مقابل نیز افرادی حضور داشتند که با اندیشهٔ غرب‌گرایی به شدت مخالف بوده و درصدد مبارزه با آن برآمدند.

در دورهٔ پهلوی ناسیونالیسم زبانی با حمایت حاکمیت مرکزی دنبال شد و اولین فرهنگستان زبان ایجاد گردید و روی‌آوردن به واژگان اصیل باستانی و حذف هر گونه لغت بیگانه از زبان را مطرح کرد که عملاً امکان‌پذیر نبود. زیرا بسیاری از واژگان ترکی و عربی که وارد زبان فارسی شده بودند، چنان با آن درآمیختند که جزئی از آن محسوب شده و رنگ و بوی بومی گرفته بودند.

- از انقلاب ۵۷ تا عصر حاضر

پس از انقلاب اسلامی، اندیشهٔ تجدد در مسیری متفاوت قرار گرفت که از آن به جهان پست‌مدرن یاد می‌کنند. پست‌مدرن یکی از ایده‌های فرهنگی عصر حاضر است که با برجسته‌کردن دالّ آزادی جامعهٔ ایرانی را به چالش کشیده‌است. سوژهٔ ایرانی در مقابل دیگری‌های گذشته به نحوی از انحاء فرهنگ خود را نمادین کرده‌است اما در عصر حاضر، دربرابر «دیگری» غرب نتوانسته خود را بیابد. لذا رابطه‌ای قلابی و قالبی میان افراد آنان شکل گرفته (مولّلی، ۱۴۰۱: ۲۳۹) و وجدان سوژهٔ مدرن ایرانی در میان سنّت و مدرنیته دوپاره شده‌است.

دیگری‌هایی را که در هر یک از دوران از آن‌ها نام برده شد، می‌توان به‌عنوان دیگری‌های تاریخی در مقابل انسان ایرانی دانست که در زمینه‌های زیادی بر فرهنگ و هویت وی تأثیرگذار بوده‌است. اما در عصر حاضر، فرد ایرانی به‌ویژه در بستر فضای مجازی با دیگری‌هایی روبه‌روست که به خاطر شرایط خاص این بستر، با تمام دیگری‌های تاریخی پیشین متفاوت است. گویی این دیگری‌ها نیز برخاسته از نامشان، مجازی می‌نمایند و این بار، سوژهٔ کاربر فضای مجازی را به شدت به خوب جذب می‌کنند.

۲-۳. فضای مجازی و رابطهٔ سوژهٔ پست‌مدرن با «زبان»

اندیشهٔ مدرنیته یکی از ایده‌های فرهنگی عصر حاضر است که با مفاهیم ضدّ و نقیض خود جامعهٔ ایرانی را به چالش کشانده‌است و چنان‌که گفته شد، یکی از مهم‌ترین دستاوردهای عصر مدرن، فضای مجازی در بستر اینترنت است. این فضا، فضایی است

UNCORRECTED PROF

که باید از نقطه‌نظر توپولوژیکی[1] به آن نگریست که «مبتنی بر مفاهیمی چون فاصله، اندازه، ناحیه و زاویه نیست، بلکه بر مفهوم همسایگی است» (تربتی، ۱۳۹۶: ۴۱). و به‌عنوان جهان مجازی به موازات جهان واقعی شکل گرفته‌است. با شکل‌گیری این جهان، شکل تازه‌ای از زندگی برای انسان تعریف شده که قابل مقایسه با دوره‌های پیشین نیست. فضای مجازی به‌عنوان یکی از گسترده‌ترین و مهم‌ترین عرصه‌های برقراری ارتباط و تعاملات اجتماعی، زبان تازه‌ای را شکل داده که در مقابل زبان رسمی رایج به وجود آمده‌است تا خود را تثبیت نماید. این فضا، می‌تواند بستری باشد برای این‌که یک زبان حفظ شود یا از دست برود.

سوژهٔ فارسی‌زبان امروزی، در عالم گستردهٔ فضای مجازی زندگی می‌کند و با فرهنگ‌های گوناگونی احاطه شده‌است. ساختار ذهن این سوژه تجلیاتی دارد که بیش از هر چیز، پریشانی و بی‌نظمی را می‌نمایاند. امروزه، شیوهٔ گفت‌وگوی سوژه در فضای مجازی حالت تلگرافی به خود گرفته‌است یعنی در آن برای انتقال معنی، بیش‌تر، از کلمات ضروری استفاده می‌شود و گاهی، تا جایی پیش می‌رود که منجر به تغییر شکل واژگان می‌شود. هر چند بخشی از این تغییرات ناشی از تاریخی بودن مفهوم زبان است، اما وسعت و سرعت این تحولات در بستر فضای مجازی، می‌تواند آن را به چالش بکشاند.

یکی از مشکلات عمدهٔ سوژه در عصر حاضر، چیزی است که لکان از آن، با عنوان خرید هویّت یاد می‌کند. یعنی ما هویّت‌مان را در تعلقاتمان باز می‌جوییم. در این شرایط وقتی هویّت و تعلقات یکی شوند، انسان از خود دور می‌شود. در نتیجه، انسان از حیث بودن، به خود نمی‌اندیشد بلکه خود را با مزایا و ویژگی‌هایی که دارد، تعریف کرده و اساساً هویّت خود را با این مسائل تعریف می‌کند و در صورت نداشتن آن ویژگی، احساس نقص و ضعف و کمبود می‌کند.

سوژهٔ معاصر نیز همچون دوره‌های پیشین، سعی در انطباق هویّت با «دیگری» دارد. «انطباق هویّت فرآیندی است نفسانی که به موجب آن، فرد جنبه یا خصوصیت ویژه‌ای

---

[1] توپولوژی از خواص اشیاء هندسی است که بر اثر تبدیلات پیوسته اشیاء دستخوش تغییر نمی شوند.

UNCORRECTED PROOF

را از شخصی دیگر گرفته، سعی می‌کند خود را با آن منطبق سازد» (مولّلی، ۱۴۰۱: ۱۵۸) اما به نظر می‌رسد سوژهٔ پست‌مدرن ایرانی نتوانسته است به کمک فرهنگ و تمدن و تاریخ دیرینهٔ خود، فرهنگ غیر را برای خویش هضم و جذب کرده و به صورت نمادین درآورد.

مطابق روان‌کاوی لکان، می‌توان گفت سوژهٔ عصر حاضر در یکی از عرصه‌های جدید بازتولید و سازمان‌یابی نظم نمادین که همان فضای مجازی است، قرار گرفته و «زبان»، تمام آن چیزی است که سوژه در این نظم نمادین در اختیار دارد و مانند یک «دیگری» برای او ظاهر می‌شود. از آنجا که سوژه با ورود به فضای مجازی به دنبال تأیید «دیگری» است، برای پر کردن حفرهٔ توماتیک تا بالاترین حدّ خود، تعاملاتش را می‌سازد تا دیده شود. در این جریان، سوژهٔ فضای مجازی در دام «تکرار «دیده شدن» و «دیدن» دچار سرگشتگی می‌شود» (تربتی، ۱۳۹۶: ۵۸). زیرا سؤال اصلی مطلوب این است که «دیگری» از من چه می‌خواهد؟ در اینجا می‌توان گفت سوژهٔ فضای مجازی به دنبال این است که ببیند جامعهٔ فضای مجازی و شبکه‌هایی که وی عضو آن‌هاست، از او چه می‌خواهند؟ و پاسخ را در اصطلاحات مربوط به خود این زبان، ازجمله لایک، کامنت، فالو و... جست‌وجو می‌کند. با خوانشی نظری و لکانی می‌توان گفت هنگامی که سوژه با زبانی خلاف زبان معمول جامعه در فضای مجازی روبه‌رو می‌شود و با کاربرد این زبان، در میان گروه‌ها و دوستان مجازی به‌خوبی مورد تأیید و پذیرش قرار می‌گیرد، میل دائمی او تحریک می‌شود و احساس لذت ناشی از برآورده شدن آن، وی را بر آن می‌دارد تا هر چه بیش‌تر به آن ابژه (اینجا زبان فضای مجازی) روی آورد. درواقع خیال‌پردازی او تأیید و تکمیل می‌شود و و میل خود را حفظ می‌کند. لذا با تصور مقبولیت نزد «دیگری»، احساس ناخودآگاه خودی یکپارچه به او دست می‌دهد. خودی که از نظر لکان دروغین است زیرا حاصل تصویر آینه‌ای است که سوژه برای خود ساخته‌است و میل او نیز میل دیگری است (لکان، ۱۹۷۷: ۱۹۹). بنابراین، این هویّت که از جایی بیرون از سوژه آمده‌است، حقیقی نیست و ارزش و اعتبار ندارد. از طرفی نیز میل سوژه هرگز برآورده نخواهد شد زیرا ابژهٔ میل حفره‌ای درون زنجیرهٔ دلالت است و از آن‌جا

UNCORRECTED PROF

که به دلیل هیچ بودن، هرگز به دست نمی‌آید، همواره علت میل می‌ماند «اما ممکن است فقط به طور موقت با جایگزین‌های نمادین ارضا شود» (برتنز، ۱۳۸۸: ۲۱۱).

۳-۳. تغییر و تحولات زبانی

«با ورود فضای مجازی و اینترنت جهانی [زبان] به یک ساختار و فرم جدیدی تغییر شکل داده و نوع جدیدی از گفتمان زبانی را در حوزهٔ زبان مقصد ایجاد کرده‌است» (هوشنگی، ۱۳۹۶: ۳۷). به‌عبارتی، با گسترش فضای مجازی و وسعت ارتباطات در آن، به‌دلیل شرایط خاص این فضا، زبان کاربران نیز دستخوش تغییراتی شد. بنابراین «باید گفتمان غالب اینترنتی را به‌منزلهٔ گفتمانی نوظهور و پرقدرت بپذیریم و لوازم آن را بشناسیم» (عامری، ۱۳۹۵: ۲۴).

در زبان فضای مجازی، نه‌تنها زبان گفتار به نوشتار درمی‌آید، بلکه گاهی، واژگان با تلفظی بدیع نوشته می‌شوند. بنابراین می‌توان گفت شکل گفتاری واژه نیز دستخوش تغییر قرار گرفته‌است و این صورت تغییریافته با نوشته‌شدن در بستر فضای مجازی رفته-رفته ماندگار می‌شود و چه‌بسا در آینده به‌عنوان صورت درست واژه تلقی گردد. زیرا الگوهای نوشتاری، مرجعی برای درستی و نادرستی گفتار محسوب شده و در به وجود آوردن معیارهای جدید برای گفتار تأثیر فراوانی خواهند داشت (قلی‌سارلی، ۱۳۸۴: ۹۴) زیرا «واژهٔ عامیانهٔ یک نسل می‌تواند واژهٔ معیار نسل بعد باشد» (افتخاری، ۱۳۸۴: ۳۴).

به نظر می‌رسد زبانی که در فضای مجازی رواج دارد، بر اثر قراردادها و توافقاتی میان کاربران شکل گرفته‌است. از این رو می‌بینیم که کاربران «در قواعد کلّی زبان معیار تغییراتی ایجاد می‌کنند تا هنجارهای خاصّ خود را به آن‌ها تحمیل کنند و به این ترتیب گونهٔ زبانی خاصّ خود را به وجود می‌آورند» (عامری، ۱۳۹۵: ۱۲ و ۲۹) که ویژگی‌های واژگانی، نحوی، صرفی و آوایی مختصّ خود را دارند.

زبانی که سوژهٔ ایرانی در فضای مجازی به کار می‌برد، تفاوت‌ها و مغایرت‌های زیادی با فارسی معیار دارد. واژگان این زبان اغلب از اسلوب‌های واژه‌سازی اصلی فارسی دور است و در طولانی‌مدت می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر این زبان بگذارد و پیامدهایی

UNCORRECTED PROOF

را بر دو حوزهٔ صرفی و نحوی بر جا بگذارد. در ادامه به پاره‌ای از این تغییرات اشاره می‌کنیم.

الف) تغییرات واژگانی (صرفی) زبان

۱) وام‌گیری: در این حوزه دسته‌ای از واژگان در بستر اینستاگرام بیش از پیش مورد استفاده قرار می‌گیرند. این واژگان، واژگان بیگانه‌ای هستند که به همراه فناوری مربوط به اینترنت، فضای مجازی و شبکه‌های موجود در آن آمده‌اند. ازجمله: آیدی- اپ- اپلیکیشن- اد- ادمین- استوری- اینفلوئنسر- اینوایت- بلاک- تگ- جوین- چت- پروفایل- پست- پیج- ریپورت- ریکوئست- سرچ- سند- سین- شِیر- فالو- فالوئر- فرند- کامنت- لایک- لفت- لینک- ممبر- هشتگ و... زیرا دستاوردهای یک فرهنگ جدید، واژگان مربوط به خود را نیز در قالب زبان به همراه می‌آورد و قرض‌گیری واژگانی خیلی راحت‌تر از ساخت واژهٔ جدید است اما این وام‌گیری به‌مرور، زبان را تغییر می‌دهد.

۲) خطای املایی: شکل درهم‌ریخته و نامأنوس واژگان و املای نادرست آن مانند: بزار (بذار)- عاجی (آبجی)- عاقا (آقا)- عایا (آیا)- عحسن (احسن)- علکی (الکی).

۳) بازی زبانی، شکل دیگر تغییر دادن واژگان است. ازجمله مانند آده (آره)- ایجات (ایجاد)- باوش (باشه)- پسل (پسر)- تو لوحت (تو روحت)- چطولی (چطوری)- چلا (چرا)، خوفی؟ (خوبی؟)- داوش (داداش)- دخمل (دختر)- دلام، صلم (سلام)- سلوم (سلام)- شودم (شدم)- عا (آره)- عجقم (عشقم)- عجیجم (عزیزم)- عخش (عشق)- عسیسم (عزیزم)- گودرت (قدرت)- مع (من) و...

یکی از بازی‌ها و خلاقیت‌های زبانی تکرار حروف به‌عنوان اسم صوت برای نشان‌دادن رفتار خاصی استفاده می‌شود که هر چه شدت آن بیش‌تر باشد، بر تعداد افزوده می‌شود مانند «خ» به جای عمل خندیدن که به صورت «خخخ» هم نوشته می‌شود.

۴) گفتاری‌نویسی مانند: اصن (اصلاً)- الاهی (الهی)- انقد (آنقدر)- بعله (بله)- خاب (خواب)- خارزن (خواهرزن)- خاهش (خواهش)- خدافظ (خداحافظ)- دُرُس

UNCORRECTED PROOF

(درست)- دیقه (دقیقه)- لدفن (لطفاً)- نع (نه)- وعضی (وضعی)- یچی (یه چیزی)- ینی (یعنی)- واسِ (واسه) و...

۵) کوتاه‌سازی و اقتصاد زبانی: مانند امرو (امروز)- ب ت چ (به تو چه)- بچ‌ها (بچه‌ها)- بخبم (بخوابم)- بش (باشه)- پس‌خاله (پسرخاله)- ج (جواب)- چمید (چه می‌دونم)- چن (چند)- خدفس (خداحافظ)- خو (خوب)- دیرو (دیروز)- راجب (راجع به)- ز (زنگ)- صَب (صبر)- صُب (صبح)- فک (فکر) - قط (قطع)- س، سلم (سلام)- ش (بشه)- ک (که) کرتم (نوکرتم)- مث (مثل)- مد (مدرسه)- مرم (میرم)- ن (نه)- نَرَم، نَدرَم (ندارم)- نمد (نمی‌دونم)- هس (هست)- هنو (هنوز) و...

ب) تغییرات نحوی زبان

این حوزه کاربرد شکسته و درهم‌ریختهٔ جملات است و همان است که بر حوزهٔ دستور زبان تأثیر می‌گذارد. در ادامه به نمونه‌هایی از این شواهد اشاره می‌شود.

۱) در اینستاگرام به‌ویژه در بخش بارگذاری وضعیت، جمله‌های نامرتبط را در کنار هم به منظور طنازی‌کردن به کار می‌برند مانند «باز هم خدا رو شکر الحمدلله وگرنه والا به خدا» و...

۲) کوتاه‌نویسی به روش‌های گوناگون ازجمله:

- حذف حروف اضافه: مانند «ما تنها گذاشتن» و...

- یکسره‌نویسی واژگان جدا از هم که نقش کلمات و مفهوم جمله را نامعلوم می‌کند مانند: اینو- بخدا- بنام- توضیحاتو- خودتو (خودت رو یا خود تو؟!)، رفاقت دینمِ، سلاملکم و...

۳) نوشتن به زبان فارسی با حروف انگلیسی که در اصطلاح فینگلیش نامیده می‌شود مانند: khbi? –slm- che khabar- bashe و...

۴) از طرف دیگر واژگان انگلیسی را نیز با حروف فارسی می‌نویسند که موجب به‌هم‌ریختگی و ابهام جمله می‌شود. مانند اوکی (باشه)- بای (خدا نگهدار)- کام تو مای استور (به مغازه‌ی من بیا).

UNCORRECTED PROOF

۵) گاه نیز دو زبان را با هم خلط کرده و جمله می‌سازند. مثلاً امروز خیلی بیزی‌ام- بیا پی وی پی ام بده- چند مین دیگه میام- دان بشه (بارگذاری)- be zoodi new style- آ R (آره)-

۶) گفتاری‌نویسی مانند: به تعداده- تفعلی زدم- جهان از آنه توست- صدایه آب- شخصه بیمار- وایسیم- روزه آخره ماه (روز آخر ماه)- دسته پر (دستِ پُر) و... چنان‌که می‌بینیم، در نمونه‌های اخیر این‌گونه نوشتن ابهام ایجاد می‌کند. از موارد دیگر آن، نمونه‌هایی است که فرد بدون توجه به املای درست واژه، جمله‌اش را می‌نویسد: هم- چون: عاقا، بزار چند تا پصت بزارم- پیرو اصتوری قبلی و...

۷) ساخت مصدرهای جعلی و ساختگی از سایر واژگان هم‌چون باختیدن، تاییپدن، حرفیدن، زنگیدن، چتیدن، ساختیدن، گوشیدن و... که اغلب جنبهٔ طنز و طنازی نیز دارد. چنان‌که ملاحظه می‌کنیم، در زبان فضای مجازی دالّ‌های جدیدی جایگزین دالّ‌های قبلی شده‌اند. با تحلیلی لکانی از این توضیفات زبان‌شناختی می‌توان گفت دالّ‌های ساخته‌شدهٔ جدید در نقش نوعی ابژهٔ a برای سوژهٔ کاربر فضای مجازی ظاهر می‌شوند و او چنین می‌اندیشد که شاید این بار بتواند از طریق آن به مطلوب خود دست یابد؛ بنابراین، برای پر کردن فقدان وجودی خود بدان روی می‌آورد و به‌دنبال آن، نوعی احساس لذت یا ژوئیسانس[۱] در سوژه ایجاد می‌شود که او را به سمت استفادهٔ بیشتر از این زبان سوق می‌دهد. از نظر لکان، زبان، سوژه را از یک دالّ به دالّ دیگر می‌کشاند و وی را در زنجیرهٔ دالّ‌ها گرفتار می‌کند. از این رو می‌توان سوژهٔ کاربر فضای مجازی را زندانی دالّ‌های رایج در زبان آن دانست.

سوژهٔ کاربر فضای مجازی در نظم نمادین جدید، با دیگری‌های جدیدی روبه‌رو شده و در پی کسب تأیید آن‌هاست. لذا می‌توان گفت میل این سوژه، میل دیگری است و در این موقعیت، زبان به‌عنوان دیگری بزرگ حاضر در فضای مجازی، میل سوژه را به سمت خود می‌کشاند و درنتیجه سوژه به زبان رایج در آن روی می‌آورد.

۴. نتیجه

---

[۱] *jouissance*

UNCORRECTED PROOF

مفهوم «زبان» و «دیگری» در شکل‌گیری سوژه در روان‌کاوی لکان نقش به‌سزایی دارند. سوژۀ فارسی‌زبان ایرانی در طول تاریخ با دیگری‌های زیادی روبه‌رو بوده که هم از آن‌ها تأثیر پذیرفته و هم تأثیر گذاشته‌است. یکی از مهم‌ترین این تأثیرپذیری‌ها، در حوزۀ زبان می‌باشد.

مطابق نظر لکان، نظم نمادین همان جامعه‌ای است که سوژه وارد آن می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت سوژۀ ایرانی نیز که در هر دوره با جامعه‌های گوناگونی مواجه بوده‌است، درواقع با نمودهای گوناگونی از نظم نمادین روبه‌رو شده و در هر کدام از آن‌ها با دیگری‌هایی در ارتباط بوده که از آن‌ها تأثیر پذیرفته و هویت خود را مطابق آن‌ها شکل داده‌است.

با خوانشی لکانی از داده‌های این پژوهش در گفت‌وگوهای فضای مجازی درمی‌یابیم که دالّی جایگزین دالّ دیگر می‌شود. شاید سوژۀ کاربر فضای مجازی با کابرد این زبان به لذت مازاد یا ژوئیسانس خود دست می‌یابد و احساس نوعی رضایت می‌کند. با وجود این، باید گفت در این روند، زبان نه‌تنها نمی‌میرد؛ بلکه در شکلی دیگر ظهور می‌یابد. به‌عبارتی، زبان فضای مجازی به‌عنوان یکی از زبان‌های رقیب در کنار زبان پیشین نمودار می‌شود.

مطابق با نظریۀ لکان، می‌توان فضای مجازی را بازنمود و عرصۀ جدیدی از نظم نمادین برای سوژه در نظر گرفت و کاربران آن همانند دیگری‌های کوچکی که سوژه به‌دنبال همانندسازی با آن‌ها و کسب تأییدشان است. همچنین زبان رایج در این فضا را می‌توان یکی از نمودهای مهم برای ظهور «دیگری بزرگ» دانست که از عناصر مهم نظم نمادین به‌شمار می‌رود. به‌عبارتی، در عصر مدرن، فضای مجازی به‌عنوان بازنمودی از نظم نمادین، زبان خاص خود را از طریق «دیگری بزرگ» عرضه می‌کند که سوژۀ کاربر خود را به انقیاد درآورده و او را دوپاره می‌کند. این سوژۀ منقسم، این بار در نظم نمادین جدید به‌دنبال معنا و کسب هویت است اما از آنجا که لکان «دیگری بزرگ» را نیز دچار فقدان می‌داند، سوژۀ مدرن نیز نمی‌تواند با توسل به این «دیگری» به هویتی یکپارچه

دست یابد و نتیجهٔ آن، ظهور شکل تازه‌ای از «زبان» با قواعد دستوری و ساختارهای خاص خود است که با شکل اصیل فارسی تفاوت‌های چشمگیری دارد.

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی پسادکترای نویسنده مسئول می‌باشد.

منابع

- آذرنوش، آذرتاش (۱۳۸۷). *چالش میان فارسی و عربی (سده‌های نخست)*. چاپ دوم. تهران: نی.
- احمدزاده، شیده (۱۳۸۵). «تئوری دیگری در نقد روانکاوی لاکان». *همایش ادبیات تطبیقی خودی از نگاه دیگری*. دورهٔ چهارم. تهران.
- اسون، پل لوران (۱۳۹۹). *لکان*. ترجمهٔ مرضیه خزائی و مهرگان نظامی‌زاده. تهران: نشر ثالث.
- افتخاری، سید اسماعیل (۱۳۸۴). «نقش کم‌کوشی زبانی در پیدایش زبان محاوره». *پژوهش‌های ادبی*. سال ۲. شمارهٔ ۷. صص ۶۰ – ۲۵.
- برتنز، یوهانس (۱۳۸۸). *نظریهٔ ادبی*. ترجمهٔ فرزان سجودی. چاپ دوم. تهران: آهنگ دیگر.
- برزگر، الهه و بالو، فرزاد (۱۴۰۵). «بررسی رفتار زبانی سوژه در گفتمان فضای مجازی براساس نظریهٔ گفتمان لاکان». *جستارهای زبانی*. دورهٔ ۱۷. شمارهٔ ۲ (پیاپی ۹۲). صص ۲۲۷- ۲۵۴.
https://doi.org/10.48311/lrr.2025.23986
- بیلی، لیونل (۱۴۰۱). *لکان (راهنمایی برای مبتدیان)*. ترجمهٔ تورج بنی‌رستم و رضا سویزی. چاپ دوم. تهران: گستره.
- تربتی، سروناز (۱۳۹۶). «برساخت فانتزی و تحلیل سوژه‌ی هیستریک در گفتمان فیسبوک با تأکید بر ابژهٔ نگاه خیره». *دوفصلنامهٔ فلسفی شناخت*. ۱۰، ۲، پیاپی ۷۷. ۷۰- ۳۹.
- جانستون، ایدرین (۱۳۹۴). *دانشنامهٔ فلسفهٔ استنفورد: ژاک لکان*. ترجمهٔ هیمن برین. تهران: ققنوس.
- جلاله‌وند آلکامی، مجید (۱۳۹۶). «راوی بوف کور در زنجیرهٔ دال‌های بی‌پایان نظم نمادین». *پژوهشنامهٔ نقد ادبی و بلاغت*، سال ۶. شمارهٔ ۱. ۱۷- ۱۵۹.
- دُر، ژول و فرگورویچ، جودیت (۱۳۹۹). *مقدمه‌ای بر مطالعهٔ لکان: ناخودآگاهی ساختاریافته به مانند زبان*. ترجمهٔ رضا سویزی و تورج بنی‌رستم. تهران: نشر گستره.
- رضوانیان، قدسیه (۱۳۹۸). «بررسی تیرگی زبان دانشجویان؛ چگونگی و چرایی». *مطالعات زبانی و بلاغی*. سال ۱۰. شمارهٔ ۹. صص ۲۳۲- ۲۱۳.
- سروش، عبدالکریم (۱۳۸۶). *رازدانی و روشنفکری و دینداری*. چاپ هفتم. تهران: مؤسسهٔ فرهنگی صراط.
- صفوان، مصطفی. (۱۴۰۳). *گفتارهایی در باب روانکاوی لاکان*. ترجمهٔ خشایار داودی‌فر. تهران: پندار تابان.
- عامری، حیات (۱۳۹۵). *زبان، هویّت ملی و فضای سایبر*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- فینک، بروس (۱۳۹۹). *سوژهٔ لاکانی*. ترجمهٔ علی حسن‌زاده. چاپ دوم. تهران: بان.
- قلی‌سارلی، ناصر (۱۳۸۴). «درجه معیاری در گونه معیار فارسی». *پژوهش‌های ادبی*. دورهٔ دوم. شمارهٔ ۶. صص ۸۴- ۶۷.

UNCORRECTED PROOF

- کریمی، بیان (۱۴۰۳). «قدان در سوژه و دیگری» ارزیابی مواجههٔ روانکاوی با امر سیاسی در اندیشهٔ لکان». *غرب‌شناسی بنیادی*. سال ۱۵. شمارهٔ ۲. صص ۲۱۳- ۱۹۱.
- کنعانی، ابراهیم و صفی‌خانی، اکرم (۱۴۰۱). «جایگاه دیگری بزرگ لکان و چگونگی شکل‌گیری سوژه در متن‌هایی برای هیچ اثر بکت». *پژوهش‌های فلسفی*. ۱۶. ۴۰. صص ۶۳۲- ۶۱۳.
- گودرزی، حسین (۱۳۹۰). «موقعیت زبان و ادبیات فارسی در ایران عصر صفویه و رابطه‌ی آن با زبان رسمی و ملّی». *مطالعات ملّی*. سال ۱۲. شمارهٔ ۳ (۴۷). صص ۸۱- ۵۴.
- مقصودی، مجتبی (۱۳۸۰). «قومیت‌ها و هویّت فرهنگی ایران». *نامهٔ پژوهش*. شمارهٔ ۲۲ و ۲۳. صص ۲۳۲- ۲۰۹.
- مولّلی، کرامت (۱۴۰۱). *مبانی روان‌کاوی فروید- لکان*. چاپ پنجم. تهران: نی.
- ناتل خانلری، پرویز (۱۳۷۴). *تاریخ زبان فارسی*. جلد اول. چاپ پنجم. تهران: سیمرغ.
- هگل، گ. و. ف (۱۳۵۸). *خدایگان و بنده. با تفسیر الکساندر کوژو*. ترجمهٔ حمید عنایت. تهران: خوارزمی.
- هوشنگی، مجید (۱۳۹۶). «تداخل زبانی فضای مجازی و زبان و معیار و تأثیر آن بر آموزش زبان». *دوفصلنامهٔ تخصصی مطالعات آموزش زبان فارسی*. سال سوم. شمارهٔ ۴. صص ۵۰- ۳۷.
- هومر، شون (۱۴۰۰). *ژاک لاکان*. ترجمهٔ محمدعلی جعفری. سید محمد ابراهیم طاهائی. چاپ هفتم. تهران: ققنوس.

- Lacan, Jucques (1977), *The Agency of the Letter in the Unconscious, or Reason Since Freud- Ecrits: a Selection*, (Alon Sheriden, Trans), London: Tavistock.
- Lacan, Jucques (1998), *The Four Foundmental Concept of Psycho-Analysis*, (Jacques- Allen Miller. Ed), (Alon Sheriden, Trans), w.w.Norton & Company New York, Londen.

Resources

- Ahmadzadeh, Shideh (2006). "Theory of the Other in Lacan's Critique of Psychoanalysis". *Comparative Literature Conference: Insider from the Perspective of Another, Fourth Session*. Tehran. [In Persian]
- Ameri, Hayat (2015). *Language, National Identity and Cyberspace*. Tehran: Culture, Art and Communication Research Institute of the Ministry of Culture and Islamic Guidance. [In Persian]
- Asson, Paul Laurent (2019). *Lacan*. translated by Marzieh Khazaei and Mehregan Nezamizadeh. Tehran: Sales Publishing House. [In Persian]
- Azarnoosh, Azartash (2008). *The Challenge Between Persian and Arabic (First Centuries)*. Second Edition. Tehran: Ney. [In Persian]
- Bailey, Lionel (2022). *Lacan (A Beginner's Guide)*. translated by Touraj Bani-Rostam and Reza Suazi. 2nd edition. Tehran: Gostareh. [In Persian]
- Barzegar, Elahe and Balo, Farzad (2016). "Investigating the Subject's Linguistic Behavior in Cyberspace Discourse Based on Lacan's Discourse Theory". *Language Related Research*. Volume 17. Issue 2 (92 Consecutively). pp. 227-254. [In Persian]
- Bertens, Johannes (2009). *Literary Theory*. translated by Farzan Sojoodi. Duke Press. Tehran: Ahang Dagar. [In Persian]

UNCORRECTED PROOF

- Dore, Jules and Fergurovich, Judith (2019). *An Introduction to the Study of Lacan, Unconsciousness Structured Like Language*. translated by Reza Swayzi and Toraj Bani-Rostam. Gostareh Publishing House. [In Persian]
- Eftekhari, Seyyed Ismail (2005), "The Role of Language Dilemma in the Emergence of Colloquial Language". *Literary Studies*. 2 (7). 60-25. [In Persian]
- Fink, Bruce (2019). *The Lacanian Subject*. translated by Ali Hassanzadeh, second edition. BAN. [In Persian]
- Goodarzi, Hossein (2011). "The Position of Persian Language and Literature in Iran during the Safavid Era and Its Relationship with the Official and National Language". *National Studies*. Year 12. Issue 3 (47). pp. 54-81. [In Persian]
- Hegel, G. W. F. (1979). *Gods and Servants. with commentary by Alexandre Codge*. translation and foreword by Hamid Enayat. Tehran: Kharazmi. [In Persian]
- Homer, Sean (2020). *Jacques Lacan*. translated by Mohammad Ali Jafari, Seyyed Mohammad Ebrahim Tahai. 7th edition. Tehran: Qoghnous. [In Persian]
- Hoshangi, Majid (2016). "Linguistic interference of virtual space and language and its impact on language education. *Persian Language Education Studies Journal*. third year. number 4. pp. 37-50. [In Persian]
- Jalalavand Alkami, Majid (2017). "The Blind Owl Narrator in the Endless Chain of Signifiers of the Symbolic Order". *Journal of Literary Criticism and Rhetoric*. Year 6. Issue 1. 159-177. [In Persian]
- Johnston, Adrian (2015). *Stanford Encyclopedia of Philosophy: Jacques Lacan*. translated by Hyman Brain. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Kanaani, Ebrahim; Safikhani, Akram. (2022). "The Place of Lacan's Great Other and How the Subject is Formed in Beckett's Texts for Nothing". *Journal of Philosophical Investigations*, 16 (40). pp. 613-632. [In Persian]
- Karimi, Bayan (2024). "Lack in the Subject and the Other": A Lacanian Reading of Psychoanalysis and the Political". *Fundamental Western Studies*. Year 15. Issue 2. pp. 191-213. [In Persian]
- Lacan, Jucques (1977). *The Agency of the Letter in the Unconscious, or Reason Since Freud- Ecrits: a Selection*. (Alon Sheriden, Trans), London: Tavistock.
- Lacan, Jucques (1998). *The Four Foundmental Concept of Psycho-Analysis*. (Jacques- Allen Miller. Ed). (Alon Sheriden, Trans), w.w.Norton & Company New York. Londen.
- Maghsoudi, Mojtaba (2001). "Ethnicities and Cultural Identity of Iran". *Research Letter*. No. 22 and 23. pp. 209-232. [In Persian]
- Movllaji, Karamet (2022). *The foundations of Freud-Lacan psychoanalysis, Fifth edition*. Ney. [In Persian]
- Natel Khanlari, Parviz (1995). *History of the Persian Language*. Volume 1. Fifth Edition. Tehran: Simorgh. [In Persian]
- Qoli-Sarli, Nasser (2004). "Standard Grade in Persian Standard". *Literary Researches*. Second Volume. Number 6. pp. 67-84. [In Persian]
- Rezvanian, Qodsiyeh (2019). "The Study of Students' Dark language: Quality and reasons". *Linguistic and Rhetorical Studies*. Year 10. Issue 9. pp. 232-213. [In Persian]
- Safvan, Mustafa (2024). *Discourses on Lacan's Psychoanalysis*. translated by Khashayar Davoudifar. Pandar Taban. [In Persian]

UNCORRECTED PROOF

- Soroush, Abdolkarim (2007). *Mystery, Enlightenment, and Religiosity*. 7th edition. Tehran: Sirat Cultural Institute. [In Persian]
- Torbati, Servanaz (2017). "The Construction of Fantasy and Hysteric subject analysis on Facebook: by Emphasis on Gaze Object". *Philosophical Bi-Quarterly of Knowledg*e. Year 10. No. 2. Serial 77. pp. 39-70. [In Persian].

UNCORREDTED PROFF